

Vaara Reetta

Lapsen kielellinen kehitys: miten päiväkotitoiminnalla voidaan vaikuttaa siihen

Kasvatustieteen kandidaatintyö
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Varhaiskasvatuksen koulutus
2017

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Lapsen kielellinen kehitys: Miten päiväkotitoiminnalla voidaan vaikuttaa siihen

Reetta Vaara

Kandidaatintyö, 27 sivua

joulukuu 2017

Kandidaatin tutkielmani on teoreettinen kirjallisuuskatsaus, jonka tarkoituksena on tutkia lasten kielenkehittymistä sekä sitä, miten kielenkehitystä ja siihen liittyviä mahdollisia kielellisiä vaikeuksia voitaisiin tukea päiväkodissa. Ongelmana on lasten erityisen tuen tarpeen kasvaminen viime vuosina. Myös uudessa varhaiskasvatussuunnitelmassa korostetaan lasten kielellisten taitojen ja valmiuksien vahvistamista. Siksi olisi erityisen tärkeää kiinnittää huomiota lapsen kielenkehitykseen sekä tuen tarpeeseen kielellisissä vaikeuksissa.

Tutkimuksessa on hyödynnetty tutkimuskirjallisuutta, jota analysoin sisällönanalyysin keinoin. Tutkimuksen alussa esittelen tutkimukseen liittyviä käsitteitä. Koska tutkimusaiheenani on tutkia, miten juuri päiväkodissa tuetaan lapsen kielellistä kehitystä, on hyvä myös pitää mielessä, että kaikki lapset eivät käy syystä tai toisesta päiväkodissa. Miten siinä tilanteessa tuetaan lasta hänen kielenkehityksessä? Käsitteiden ja eri näkökulmien pohtimisen jälkeen siirryn varsinaisen tutkimuskysymyksen pariin eli miten eri keinoin päiväkodissa tuetaan lapsen kielenkehitystä ja siihen liittyviä mahdollisia kielellisiä vaikeuksia.

Lapsen kielenkehityksen tukeminen on monivaiheinen prosessi. Jokainen lapsi tulisi ottaa huomioon yksilönä ja häntä tulisikin tukea juuri hänen kielenkehitystään tukevilla menetelmillä. Jokainen lapsi kasvaa ja kehittyy vanhempien luomassa ympäristössä. Vanhempien ei tarvitse selviytyä kasvatustehtävässään yksin vaan he voivat saada tukea päiväkodin henkilökunnalta. Päiväkoti luo oppimisympäristön, joka tukee lapsen kasvua ja kehitystä sekä auttaa löytämään ja selvittämään lapsen kehitykseen liittyviä vaikeuksia.

Lapsen kielenkehitystä on tutkittu Suomessa eri näkökulmista, kuten, ympäristön vaikutuksesta tai kielenkehityksen vaiheista. Kielenkehityksen tuen ja etenkin erityisen tuen tarpeen kasvaminen lapsilla edellyttää lisätutkimuksen tekemistä. Tämä tutkimus on osoitus siitä, että kieli on meille tärkeä, se kehittyy jokaisella omaan tahtiin ja eri tavalla. Kielenkehityksen tukeminen on tärkeässä asemassa ja siihen tulisi kiinnittää mielestäni enemmän huomiota tulevaisuudessa.

Avainsanat: kielen kehitys, kielelliset vaikeudet, tuen tarve, päiväkotitoiminta, varhaiskasvatustoiminta

Sisältö

1	Johdanto	4
1.1	Tutkimuksen toteutus.....	5
1.2	Tutkimuskysymykset.....	5
2	Teoreettiset ja metodologiset lähtökohdat	6
2.1	Laadullinen tutkimus	6
2.2	Sisällönanalyysi	6
2.3	Kirjallisuuskatsaus	7
3	Keskeiset käsitteet	8
3.1	Varhaiskasvatus	8
3.2	Kielenkehitys	10
3.2.1	<i>Sosiaaliset taidot</i>	11
3.2.2	<i>Lukemaan ja kirjoittamaan oppiminen</i>	12
3.2.3	<i>Kielenkehityksen tukeminen, jos lapsi ei käy päivähoidossa</i>	13
3.3	Kielelliset vaikeudet	14
3.3.1	<i>Kielellisten vaikeuksien tukeminen päiväkodissa</i>	15
4	Lapsen kielenkehityksen tukeminen päiväkodissa	17
4.1	Vuorovaikutus.....	18
4.2	Leikki.....	19
4.3	Musiikkikasvatus	21
4.4	Oppimisympäristö.....	22
5	Yhteenveto ja pohdinta	25
5.1	Lapsen yksilöllinen tuen tarve	27
	Lähteet	28

1 Johdanto

Tämä laadullinen tutkimus tarkastelee kielenkehitystä. Tavoitteenani on selvittää, lapsen kielenkehittymistä voidaan tukea päiväkodissa sekä auttaa kielenkehitykseen liittyvissä vaikeuksissa. Haluan tutkimuksellani tuoda esille lapselle annettavan tuen merkityksellisyyttä.

Jokainen lapsi on erilainen. Jokainen kasvaa ja kehittyy yksilöllisesti eri aikaan ja eri tavalla. Lapsen kielen kehittymiseen voi vaikuttaa monet eri tekijät. Lapsen tulee saada tukea kielensä kehittymiseen ja mahdollisiin vaikeuksiin niin kotona kuin päiväkodissakin. Päiväkoti muodostaa yleensä oppimisympäristön, jossa lapsi viettää suurimman osan päivästänsä. Päiväkodin luomalla ympäristöllä ja siellä järjestettävällä toiminnalla on suuri merkitys lapsen kielelliselle kehitykselle ja sen tukemiselle. Tämän vuoksi on syytä tutkia, miten päiväkotiympäristössä voidaan edistää lapsen kielenkehittymistä.

Aihe on mielestäni mielenkiintoinen, tärkeä sekä aina ajankohtainen, sillä lapsilla on ollut ja tulee olemaan erilaisia kielenkehityksen ongelmia ja niihin olisi hyvä löytää apua jo varhaisessa vaiheessa. Lapsen oman kielen kehittyminen on siis tärkeää, jotta kommunikoiminen tapahtuu vaivattomimmin ja helpoimmin niin lapsen kuin aikuistenkin kannalta. Kasvatustieteessä lasten kielenkehityksen tutkiminen on tärkeää, jotta saadaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa selville, onko lapsen kielenkehitys normaalia, hidasta vai erityisvaikeaa ja että lapsi saa tukea kielellisiin vaikeuksiinsa.

Aihe on myöskin ajankohtainen itselleni varhaiskasvatuksen opintojen myötä. Olen myös ollut töissä päiväkodissa, jossa oli muutamia lapsia, joilla oli hieman vaikeuksia kielen käytössä ja sen kehittämisessä. Päiväkodissa ollessa näin ja koin kaikenlaista uutta ja aloin myös ymmärtämään lapsia ja heidän kehittymistään paremmin, kuten mitä kaikkea siihen kuuluu, mitä pitää ottaa huomioon ja miten lapsia voidaan tukea heidän oppimisessaan ja kehittämisessään.

Päiväkodissa ollessani huomasin, että lapset oppivat eri aikoihin ja eri tavoilla kieltä. Jotkut lapset osaavat puhua ja käyttää kieltään todella hyvin jo 3-4-vuoden ikäisinä, mutta osalla on hankaluuksia esimerkiksi sanojen taivuttamisessa tai niiden tunnistamisessa. Jokainen kasvaa ja kehittyy omalla tahdillaan, eikä ole suuri vaara, jos esimerkiksi 4-vuotias lapsi ei vielä tunnista omaa nimeään nimitaulusta. Mutta jos puheen tuottamisessa tai kommunikoinnissa on hankaluuksia voi lastentarhanopettaja tutkia lapsen kielen kehitystä tarkemmin ja ohjata tarvittaessa puheterapeutin luokse, joka tekee omat huomionsa tilanteesta ja voi auttaa lasta hänen vaikeudessaan.

Lapsi ei ole kielellisen vaikeutensa kanssa yksin vaan hänellä on tukena hänen vanhempansa ja muu perhe, päiväkodin henkilökunta sekä muut aikuiset, jotka tukevat ja auttavat häntä ongelmissaan. Kielenkehitys on monimutkainen ja yksilöllinen prosessi. Jokaisen lapsen kohdalla tulisi tehdä arvio kielellisestä kehityksestä ja antaa sen mukaan tukea lapselle, jos sellaiselle on tarvetta.

1.1 Tutkimuksen toteutus

Tässä tutkimuksessa on tarkoituksena selvittää, miten päiväkotitoiminnalla voidaan vaikuttaa lapsen kielelliseen kehittymiseen ennen esi- ja alkuopetukseen siirtymistä. Nykypäivänä yhä useammalla lapsella on jonkinlaisia hankaluuksia puheen ja kielen kehittämisessä ja niiden käytössä. Siksi olisikin erityisen tärkeää kiinnittää huomiota siihen, miten eri tavoin lapsen kielenkehitystä voitaisiin tukea. Haluan tutkimuksessani selvittää, miten lasta voidaan tukea kielen ja puheen kehittämisessä päiväkotiympäristössä.

Tutkimuksen tehtävänä on löytää keinoja, joiden avulla voidaan tukea lapsen kielellistä kehittymistä ahdistamatta lasta. Lapsi, jolla on kielellisiä vaikeuksia voi tuntea ahdistuksen tunteita sekä sosiaalisia paineita siitä, että ei osaa jotain asiaa esimerkiksi hänellä on hankaluuksia ääntää tiettyjä äänneitä. Jokainen lapsi on yksilö ja jokaisella on yksilölliset vaikeutensa kielenkehityksessä. Etsin tietoa erilaisia lähteitä hyödyntäen, kuten kurssikirjallisuutta, erilaisia teoksia ja tutkimuksia sekä artikkeleita. Tiedonhaussa pyrin valitsemaan käyttämästäni lähteistä olennaisimmat tiedot, joita haluan hyödyntää ja arvioida.

1.2 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tarkoituksena on saada käsitys lapsen kielellisestä kehittämisestä, siihen liittyvistä mahdollisista vaikeuksista ja siitä, miten niitä voitaisiin tukea päiväkodin kontekstissa. Tutkimuskysymyksinäni ovat: millaista on lapsen kielenkehitys, millaisia vaikeuksia lapsen kielelliseen kehittymiseen voi kuulua sekä miten päiväkotitoimitus voi tukea lasta kielenkehityksessään? Näistä kysymyksistä tarkentuu tutkimusongelmani, joka määrittelee koko tutkimukseni tarkoituksen: **miten päiväkodissa voidaan tukea lapsen kielenkehittämistä ja auttaa siihen liittyvissä vaikeuksissa?** Pyrin tutkimuksessani selvittämään, miten lapsen kieli kehittyy, millaisia kielenkehityksen vaikeuksia voi lapsella olla sekä miten kielenkehitystä voitaisiin tukea päiväkotikontekstissa.

2 Teoreettiset ja metodologiset lähtökohdat

Tämän tutkimuksen teoreettisessa lähtökohdassa on tarkoituksena perehtyä aikaisempaan aiheetta koskevaan kirjallisuuteen ja tutkimuksiin sekä tutkimuksessa käytettävän lähestymistavan valitsemiseen. Tutkimukseni aineisto on kasaantunut erilaisista lähteistä. Olen kerännyt materiaalia kirjoista, artikkeleista ja internet-sivustoista. Tavoitteenani on löytää valitsemastani lähteistä erilaisia keinoja tukea lapsen kielenkehitystä päiväkodissa.

2.1 Laadullinen tutkimus

Tämä kandidaatin tutkielma on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadulliset tutkimukset ovat erilaisia tulkinnallisia tutkimuskäytänteitä. Mikään laadullinen tutkimus ei ole samanlainen, sillä sen määrittelyssä ei ole selvää teoriaa tai paradigmaa, jota noudattaa. (Metsämuuronen, 2003, 162.) Laadullisessa tutkimuksessa teoreettinen viitekehys määrittelee, millaista aineistoa aletaan keräämään ja mitä analyysiä tiedonhankinnassa käytetään. Tämän takia laadullisessa tutkimuksessa on luonnollista kerätä paljon aineistoa ja tarkastella niitä mahdollisimman monesta eri näkökulmasta. (Alasuutari, 2011, 38–39.)

Tässä laadullisessa tutkimuksessa olen kerännyt materiaalia eri lähteistä ja pyrkinyt rajaamaan sieltä tarvitsemaani tietoa tutkimukseni kannalta. Olen jakanut tutkimukseni teoreettiseen pohjaan, tutkimuksen kannalta keskeisiin käsiteltäviin käsitteisiin sekä varsinaiseen tutkimusosioon, jossa käsitellään keinoja tukea lapsen kielellistä kehittymistä.

2.2 Sisällönanalyysi

Laadullisen tutkimuksen tiedonhankinnan strategiana olen käyttänyt sisällönanalyysia, jossa pyritään tuntemaan ja hallitsemaan keskeiset käsitteet valittuun aiheeseen sopivan kirjallisuuden pohjalta (Metsämuuronen, 2003, 198). Sisällönanalyysi tieteellinen metodi, jonka avulla pyritään saamaan erilaisia päätelmiä käytettävistä lähteistä. Tavoitteena on analysoida käytettäviä lähteitä systemaattisesti ja täsmällisesti. Lähteet voivat olla kaikenlaisia kirjalliseen muotoon tehtyjä materiaaleja. Sisällönanalyysin tarkoituksena on saada selkeä kuva tutkittavasta ilmiöstä ja järjestää aineisto tiiviiseen, yhtenäiseen ja ymmärrettävään muotoon. (Silius, 2005, 2–4.)

Sisällönanalyysia käytetään monesti systemaattisen kirjallisuuskatsauksen yhteydessä, jossa voidaan käyttää myös sellaisia aineistoja, joita ei alun perin ole tarkoitettu tutkimukseksi. (Silius, 2005, 2.) Sisällönanalyysissa analysoin hankkimiani lähteitä systemaattisesti ja pyrin kirjoittamaan tutkimukseni selkeään ja yhtenäiseen muotoon.

2.3 Kirjallisuuskatsaus

Tutkimuksen metodologisena lähtökohtana on lähdekirjallisuus, jonka olen valinnut tätä työtä varten. Työni on siis kirjallisuuskatsaus, jossa etsin kirjoista tietoa ja pohjustusta tutkimusongelmaani varten. Etsin siis lähteitä, joista löytyisi mahdollisimman monipuolista tietoa tutkimusongelmaani liittyvistä asioista, lapsen kielen kehittymisestä, sen vaikeuksista ja siitä, miten päiväkotitoimi voi tukea lasta kielenkehityksessä. Pyrin tulkitsemaan lähteitäni kriittisesti ja valitsemaan vain aineistooni sopivimmat materiaalit.

Kirjallisuuskatsaus on tutkimuskirjallisuuteen perustuvaa systemaattista kirjoittamista, jossa arvioidaan ja tiivistetään tutkijoiden ja käytännön asiantuntijoiden tutkimusaineistoja. Kirjallisuuskatsauksessa tehdään tutkimusta jo olemassa olevasta materiaalista. Jos kirjallisuuskatsauksessa käytetyistä lähteistä löydetään jokin yhteys ja niistä on kirjoitettu tietyllä tekniikalla, silloin puhutaan systemaattisesta kirjallisuuskatsauksesta. (Salminen, 2011, 4–5.)

Systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa tiivistetään aiempien tutkimusten sisältöjä, jotka ovat aiheen kannalta olennaisia. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus on lähestymistapa, jolla pyritään saamaan yleiskuva tietystä ongelmasta, aihepiiristä tai diskurssista. (Salminen, 2011, 9.) Siinä syvennetään tietoja asioista, joista on valmiiksi tutkittua tietoa ja tuloksia. (Silius, 2005, 9.)

3 Keskeiset käsitteet

Tutkimukseni aluksi määrittelen siihen liittyviä keskeisiä käsitteitä. Tutkimukseni käsittelee kielenkehitystä varhaislapsuudessa ja sitä, miten kielenkehitystä voitaisiin tukea päiväkodissa. Käsitteelen myös kielenkehitykseen liittyviä mahdollisia kielellisiä vaikeuksia sekä sitä, miten niissä voitaisiin tukea. Näistä nostan esille erityisesti varhaiskasvatuksen, kielenkehityksen ja kielellisten vaikeuksien käsitteet. Otan lyhyesti esille myös näkökulman, miten kielenkehitystä voidaan tukea, jos lapsi ei ole päiväkodissa. Näiden lisäksi käyn lyhyesti läpi, miten kielelliset vaikeudet yleensä huomataan, kuinka lasta tuetaan kielellisissä vaikeuksissa ja ketä tukitoimissa on mukana. Käsitteiden esittelyn jälkeen tarkastelen varsinaisessa tutkimusosiossani, kuinka juuri päiväkotitoiminnalla voidaan vaikuttaa lapsen kielelliseen kehittymiseen.

3.1 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatus perustuu saksalaisen pedagogin Friedrich Fröbelin (1782-1852) kasvatustilafilosofiaan sekä lastentarha-aatteeseen. Varhaiskasvatus-käsite otettiin käyttöön 1970-luvun alussa ja käsitteen käytön vakiinnutti lastentarhanopettajien koulutus, jossa varhaiskasvatus luokiteltiin uudeksi oppiaineeksi. (Härkönen, 2003, 23.)

Varhaiskasvatus kuuluu osaksi suomalaista koulutusjärjestelmää ja se on tärkeässä osassa lapsen kasvussa ja oppimisessa. Vaikka ensisijainen vastuu lapsen kasvusta ja kehityksestä kuuluu huoltajille, varhaiskasvatuksella voidaan tukea ja täydentää vanhempien kasvatustehtävää ja huolehtia yhdessä heidän kanssaan lapsen turvallisuudesta ja hyvinvoinnista. Varhaiskasvatuksen ammattilasten ja vanhempien välinen kasvatuskumppanuus on tärkeässä osassa, jotta lapsen kehitystä pystytään tukemaan. Varhaiskasvatuksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset päivähoitoon kuuluvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle. (Opetushallitus, 2016, 8.)

Varhaiskasvatukseen kuuluu lapsen suunnitelmallinen ja tavoitteellinen kasvatus, opetus ja hoito, joissa painottuu erityisesti pedagogiikka. (THL, 2017). Varhaiskasvatuksessa pyritään edistämään myös lasten tasa-arvoa, hyvinvointia sekä yhdenvertaisuutta. Lisäksi varhaiskasvatuksessa pyritään ehkäisemään syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten toimijuutta yhteiskunnassa. (Opetushallitus, 2016, 17). Varhaiskasvatusta voidaan järjestää esimerkiksi päiväkodissa tai perhepäivähoidossa, joiden tarkoituksena on tarjota

lapselle turvallinen ja mielekäs leikkimis-, toiminta- ja oppimisympäristö. Toiminta on suurem-
massa tai pienemmässä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. (Opetushallitus, 2016, 17).

Uuden varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteiden mukaan varhaiskasvatuksen tehtävänä on
tukea lasten kielellistä kehitystä sekä siihen liittyvien taitojen, valmiuksien ja identiteetin kehi-
tystä. Varhaiskasvatuksen pyrkimyksenä on vahvistaa lasten uteliaisuutta kieliä, tekstejä ja
kulttuuria kohtaan. Lapsen kielen kehityksen tukeminen on osa kulttuurisen osaamisen ja vuo-
rovaikutuksen laaja-alaista osaamista. Lapsille tulisikin antaa kannustavaa palautetta heidän
kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan. Lasten kielen kehitystä tukee monipuolinen oppi-
misympäristö sekä yhteistyö huoltajien ja varhaiskasvatuksen ammattilaisten kesken. (Opetus-
hallitus, 2016, 40.)

Tiedonhankinta lapsesta, hänen toiminnastaan ja osaamisestaan tapahtuu pitkälti havainnoinnin
ja arvioinnin menetelmin, jossa huomioiden lisäksi kirjataan ylös myös lapsen omia tulkintoja
tilanteista. Havainnointiin sisältyy myös kommunikointia lapsen kanssa. Tämä auttaa selvittä-
mään lapsen yksilöllisiä piirteitä ja kehitystä sekä tunnistamaan lapsen mahdollinen tuen tarve
kielenkehityksessä. Havainnointi ja arviointi tukevat lapsen oppimista ja kehitystä sekä mah-
dollistaa oppimisen jatkumon varhaiskasvatuksesta esi- ja alkuopetukseen. (Heikka yms., 2017,
56–57).

Se, että lapsi osallistuu varhaiskasvatukseen antaa vahvan perustan lapsen yksilölliselle kehi-
tykselle, oppimiselle sekä hyvinvoinnille. Tuen tarjoaminen lapselle varhaiskasvatuksessa voi
tapahtua monin eri keinoin ja se voi olla lyhyt- tai pitkäkestoista. Osa lapsista voi tarvita enem-
män tukea, jolloin se on säännöllisempää ja siinä käytetään useampia tuen muotoja. Jokainen
tuen muoto muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Kielen kehityksen tukeminen
vaatii kokoaikaista, yksilöllistä tukea sekä paljon havainnointia ja arviointia kehityksen kulusta.
(Opetushallitus, 2016, 54.)

3.2 Kielenkehitys

Kieltä tarvitaan joka päivä. Kielen avulla ilmaisemme omaa yksilöllisyyttämme. Kieli on erittäin tärkeä erityisesti oppimisessa sekä muun kehon kehittymisessä. Kieleen liittyy ajattelu, tunteiden ja toiminnan ilmaiseminen sekä sosiaalinen vuorovaikuttaminen. Lapsen kieli kehittyy syntymästä lähtien koko ajan ja se on yhteydessä myös puheen muodostumiseen sekä lukemaan ja kirjoittamaan oppimiseen. (Nurmilaakso, 2011, 31.) Kieli toimii myös lapsen ajattelu- toimintojen tukena ja liittyy kiinteästi loogisen ajattelun, ongelmanratkaisutaitojen ja kuvittelun kehittymiseen (Seppänen, 2015, 16).

Lapselle on erittäin merkityksellistä osata puhua, lukea ja kommunikoida muiden kanssa niin, että he ymmärtävät mitä lapsi tarkoittaa. Kielen avulla lapsi tutustuu ympäristöönsä, oppii uusia asioita ja pystyy olemaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Kielen kehittyminen on siis tärkeää, jotta lapsi oppii puheen avulla suunnittelemaan, kommunikoimaan ja ratkaisemaan ongelmia ja väärinymmärryksiä. (Lyytinen, 2014, 51.) Kuitenkin kielen kehittyminen on jokaisella erilaista, joku oppii puhumaan jo varhain, jollakin voi olla kielellistä viivästyntymää ja jollakin voi olla ongelmia tiettyjen kirjainten lausumisessa tai hahmottamisessa.

Lapsen kielenkehitys on nopeinta kolmen ensimmäisen vuoden aikana. Kielenkehitys on tässä vaiheessa hyvin yksilöllistä, eikä mahdollisia kielenkehityksen vaikeuksia välttämättä huomata heti. Vanhemmat voivat ajatella, että lapsi on vain hieman hidas tai hän on niin ujo, ettei uskalla puhua paljoa. (Lyytinen, 2000, 51). Yksivuotiaasta lähtien lapsi tunnistaa jo nimensä ja ymmärtää muutamia sanoja. Hän jopa tuottaa sanoja, mutta niiden omaksuminen on vielä hidasta. Viestiminen tapahtuu kuitenkin käytännössä äännelemällä, osoittamalla ja katseella. (Kuulovain, 2017.)

Kahden vuoden iässä lapsen sanavarasto alkaa karttua. Lapsen sanavarasto vaihtelee muutamista sanoista yli 200 sanaan. Tässä iässä lapsi ymmärtää sanoja paremmin kuin itse pystyy tuottamaan. Lapsi osaa noudattaa selkeitä ja lyhyitä toimintaohjeita ja ehdotuksia. Kolmen vuoden ikäisenä lapsi opettelee innokkaasti uusia sanoja ja osaa tuottaa jo taipuvia sanayhdistelmiä. Tässä iässä taivutusmuotojen käyttö laajenee sekä adjektiivien, substantiivien ja partikkeleiden käyttö yleistyy. (Lyytinen, 2014, 65.)

Neljän vuoden ikäisenä lapsen puhe on lähes kokonaan selkeää ja ymmärrettävää. Lapsen kielellinen tietoisuus laajenee, lapsi osaa ilmaista esineiden paikkaa ja sijaintia sekä lapsen puheessa esiintyy käsky-, kielto- ja kysymyslauseita. Viiden vuoden iässä eri sanaluokan sanoja

alkaa esiintyä lapsen puheessa sekä sanojen ääntäminen on yleiskielen mukaista. Tällöin lapsi hallitsee jo perussäännöt sanojen taivuttamisesta ja lauseiden muodostamisesta sekä lapsen ilmaisuun liittyvät kielentaidot tarkentuvat. (Lyytinen, 2014, 65.)

Lapsen kielenkehittymisen kannalta on merkityksellistä, että lapselle puhutaan jatkuvasti. Taphtumien ja tekemisten selostaminen, etenkin pienelle lapselle, on tärkeää. Lapselle puhuminen kartoittaa hänen sanavarastoaan ja puheen kehitystä. Myös kirjallisen kielen kuuleminen, on tärkeää lapselle, jotta ymmärtävä lukeminen kehittyy passiivisesti. Lapselle on hyvä lukea lastensatujen, riimien, runojen ja lorujen lisäksi erilaisia tekstejä, jossa käytetään erilaista kieltä, kuten esimerkiksi sarjakuvia. Lapselle tulisi antaa malli lukemisesta, jotta hän kiinnostuisi lukemaan ja kirjoittamaan oppimisesta. (Nurmilaakso, 2011, 35.)

Myös mahdollisimman monipuolinen vuorovaikutus muiden kanssa on kielenkehittymisen kannalta tärkeää. Lapsen kielellinen tietoisuus kasvaa ja kehittyy jatkuvasti uusien tilanteiden, kokemusten ja oppimisen myötä. Lapsi oppii toimiaan tietyissä tilanteissa oikealla tavalla, hän oppii ymmärtämään ja ilmaisemaan merkityksiä sekä kommunikoimaan ja olemaan vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Tietoisuuden kehittyminen kasvattaa myös lapsen kykyä viitata tiettyyn kohteeseen, josta haluaa puhua. Kielellisen tietoisuuden kehittämisellä on suuri merkitys lukemaan oppimisessa ja siinä, onko oppiminen vaikeaa vai ongelmatonta. (Kinnunen & Marjoniemi, s. 21–22.)

3.2.1 Sosiaaliset taidot

Kielen kehityksen näkökulmasta on tärkeää, lapsella on sosiaalisia taitoja. Kieli on keskeisessä osassa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Monesti kielenkehityksen vaikeuksiin liittyy hankaluuksia sosiaalisten taitojen oppimisessa ja niiden soveltamisessa. Sosiaaliin taitoihin kuuluu kielellisiä ja ei-kielellisiä taitoja, kuten toimintaa, puhetta, tekoja ja valintoja, joiden avulla lapsi voi saavuttaa tavoitteita, esimerkiksi pääsee mukaan toisten leikkeihin tai saa puheenvuoron ryhmässä. Jotta lapsi osaa myös kohteliaasti torjua jonkun toisen aloitteen tai ehdotuksen, täytyy lapsen osata myös sosiokognitiivisia taitoja. Nämä taidot auttavat lasta ymmärtämään erilaisia sosiaalisia tilanteita ja asettumaan toisen lapsen tai aikuisen asemaan. (Poikkeus yms., 2000, 2014, 286-287.)

Sosiaaliin taitoihin kuuluu myös tunnetaidot, johon liittyy erilaisten tunteiden tunnistaminen ja ilmaiseminen, empatia sekä käyttäytymisen säätely erilaisissa tilanteissa. Lapsen tulee osata

tunnistaa omat ja toisten tunteet sekä pystyä ilmaisemaan avoimesti omia tunteitaan tilanteeseen sopivalla tavalla. Lapsella olisi hyvä olla myös jonkinlaista kykyä empatiaan, jota voidaan opettaa päiväkodissa näyttämällä mallia, miten eri tilanteissa toimitaan. Lapsella tulee sosiaalisten tunnetaitojen lisäksi olla myös kokemuksia turvallisista ja mielekkäistä sosiaalisista suhteista, jotta lapsen minäkuva sekä itsetunto olisivat myönteisiä. Kielteisiä kokemuksia ovat mm. torjutuksi tai kiusatuksi tuleminen sekä yksinäisyys. (Poikkeus yms., 2014, 288.)

Sosiaalisten taitojen opettaminen lapselle on tärkeää, jotta lapsi ymmärtää, miten erilaisissa sosiaalisissa- tai vuorovaikutustilanteissa käyttäytyään. Lapselle tulee antaa tietoa sosiaalisista tilanteista, niihin vaikuttavista tekijöistä sekä erilaisista kommunikointi- ja vuorovaikutustavoista. Kielelliset käsitteet auttavat lasta jäsentämään ja hahmottamaan tilanteita. Lapselle tulee nimetä hänen sekä muiden tunteita ja miettiä yhdessä tilanteiden syy-seuraussuhteita. Sosiaalisia taitoja tulee siis harjoitella, koska lapsi ei voi esimerkiksi ymmärtää tehneensä väärin, jos hänelle ei selitetä tilannetta tai siinä syntyneitä tunteita. Taitojen opettamisen ja harjoittelun lisäksi olennaista on pitkäkestoinen ja kannustava tuki. (Poikkeus yms., 2014, 302, 307.)

Lapsen sosiaalisten taitojen kokonaisvaltainen tukeminen on tärkeää. Heille tulee näyttää mallia eri toimintatavoista sekä antaa konkreettisia ohjeita. Lapsen omia sosiaalisia aloitteita ja yrityksiä voidaan kehua antamalla kannustavaa palautetta. Lapsen myönteistä minäkuvaa voidaan vahvistaa auttamalla lasta ymmärtämään, nimeämään ja käsittelemään tunteitaan. Erilaisien tunteiden kuvaamista voidaan käydä läpi tarinoiden, satujen tai roolileikkien avulla. Myös kielteisiä tunteita varten tulee harjoitella. Lapsen on hyvä tietää, miten kiusaamis- tai syrjintätilanteissa tulisi toimia, miten itse puolustaudutaan kiusatuksi tullessa, miten puolustetaan toista tai miten kieltäytyään, jos lasta painostetaan tekemään jotain, mitä itse ei halua. (Poikkeus yms., 2014, 306.)

3.2.2 Lukemaan ja kirjoittamaan oppiminen

Lapset ovat hyvin yksilöllisiä lukemisen ja kirjoittamisen oppimisessa. Osa oppii lukemaan ja osittain kirjoittamaan, esimerkiksi oman nimensä, jo ennen esiopetusvaihetta 4-5 vuotiaina, mutta monilla nämä taidot kehittyvät vasta esiopetuksen aikana (Nurmilaakso & Välimäki, 2011, 36). Osalla voi myös olla vaikeuksia omaksua lukemisen ja kirjoittamisen perustaitoja vielä kouluikäisenäkin. Lapsi oppii luonnostaan puhumaan ympäristössä, jossa kuulee kieltä ja

on vuorovaikutuksessa muiden kanssa. (Siiskonen yms., 2014, 311.) Sosiaaliset vuorovaikutus-tilanteet edistävätkin lapsen kielellisen kehittymisen lisäksi myös lukutaidon kehittymistä. (Kinnunen & Marjoniemi, 2005, 35.)

Sanaston karttuessa lapsi tulee entistä tietoisemmaksi kielellisyydestään. Tämä kielellinen tietoisuus voidaan jakaa viiteen osa-alueeseen: fonologiseen, morfologiseen, syntaktiseen, semanttiseen ja pragmaattiseen tietoisuuteen. Fonologisessa tietoisuudessa on kyse kielen äännerakenteista ja äännejärjestelmästä, morfologisessa taas ollaan tietoisia sanoista ja sen muodoista. Syntaktisessa tietoisuudessa lapsi on tietoisien lauserakenteista, semanttisessa sanojen merkityksestä ja pragmaattisessa tietoisuudessa lapsi ymmärtää, miten kieltä käytetään. Keskeisimpänä tietoisuuden osa-alueena lapsen lukemaan oppimisen kannalta pidetään fonologista tietoisuutta. (Siiskonen yms., 2014, 312.)

Fonologiseen tietoisuuteen kuuluu kaksi lukemistoiminnan puolta, dekodaus ja luetun ymmärtäminen. Dekoodaus tarkoittaa kirjoitusmerkkien kääntämistä sanoiksi, sanojen osiksi tai tavuiksi. Jotta lapsi oppii lukemaan, tulee dekodauksen olla automatisoitunutta, muuten lapsella saattaa olla ongelmia luetun ymmärtämisessä. Lukemaan ja kirjoittamaan oppimisessa olennaisinta fonologisen tietoisuuden kannalta on, että lapsi oppii jakamaan sanoja äänteiksi sekä yhdistämään ääniteitä sanoiksi. (Kinnunen & Marjoniemi, 2005, 23.)

3.2.3 Kielenkehityksen tukeminen, jos lapsi ei käy päivähoidossa

Jokaisella lapsella on varhaiskasvatuslain mukaan oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa (Opetushallitus, 2016, 10). Mutta kaikki lapset eivät välttämättä syystä tai toisesta käy päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Jokaisella perheellä on oikeus itse valita vievätkö lapsensa päiväkotiin vai eivät. Kielenkehitykseen liittyvät ongelmat tulevat useimmiten esille vasta päiväkotiin siirryttäessä, kun opitaan ja harjoitellaan erilaisia asioita tehtävien ja toimintojen avulla. Kielenkehityksen vaikeudet tulevat myös esille sitä aiemmin mitä varhaisemmassa vaiheessa siirrytään päivähoitoon. (Adenius-Jokivuori yms., 2014, 173.) Miten lapsille, jotka eivät käy päiväkodissa turvataan tuen saaminen kielenkehitykseen?

Riippuen perheen elämäntilanteesta, joskus pienet lapset jäävät kotiin eikä heitä viedä välttämättä ollenkaan päivähoitoon ennen esiopetusikää. Lapsi on joko kotona yksin vanhemman kanssa tai hänellä on seuranaan myös muita sisaruksia. Tällaisessa tapauksessa perheen tuen

lisäksi jokin kerhotoiminta kerran tai useammin viikossa voisi edistää lapsen kehitystä kielellisissä taidoissa. Sieltä lapsi saa tarvitsemiansa sosiaalisia- ja vuorovaikutustaitoja sekä vertaistukea muista lapsista. Tässä tilanteessa vanhemmilla on suurempi vastuu lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta. He eivät kerhosta saa samalla lailla kokonaisvaltaista tukea kuin mitä saisivat päiväkodissa.

3.3 Kielelliset vaikeudet

Lapset kasvavat ja kehittyvät yksilöllisesti, joten myös kieli kehittyy heillä eri tahtiin. Lapsen puheen- ja kielenkehityksen vaikeuksiin liittyvät asiat ovat monimutkikkaita, eikä niihin aina löydetä yksiselitteistä vastausta. Käsitteen siitä millainen vaikeus on tai kuinka vaikea, tarkentuvat vasta monien tutkimusten ja ajan myötä. Vaikeudet voivat olla esimerkiksi sanojen taivuttamisessa tai lauserakenteissa. Kielen vaikeuksien taustalla vaikuttavat monet tekijät, kuten esimerkiksi perinnöllisyyden vaikutus aivojen kehittymiseen tai rakenteellisiin ja toiminnallisiin piirteisiin sekä lapsen kasvuympäristö. Kielen ja puhumisen oppiminen ei luonnistu kaikilla lapsilla yhtä helposti kuin toisilla. Myös siirtyminen puhutusta kielestä kirjoitettuun kieleen tai puhumisesta lukemiseen luo monille erilaisia vaikeuksia. (Ahonen yms., 2014, 72, 78.)

Kielellinen oppimisvaikeus tarkoittaa, että lapsella on vaikeuksia omaksua puhuttua tai kirjoitettua kieltä. Kielellinen oppimisvaikeus voi olla yksinään tai siihen voi liittyä muitakin kehityksen ongelmia, kuten kehitysvammaisuutta tai autismia. Kielellisessä erityisvaikeudessa taas lapsen puheen- ja kielenkehitys joko viivästyy tai etenee poikkeavasti. Tällöin myös puheenilmaisuu tai kuullun puheen ymmärtäminen voi olla vaikeaa. Kielellisen erityisvaikeuden omaava lapsi oppii kieltä samojen kehitysvaiheiden kautta kuten muutkin lapset, mutta kehitys ja kielellisten taitojen saavuttaminen ovat kuitenkin hitaampaa ja epätasaisempaa. (Ahonen yms., 2014, 72–73, 77.) Kielellisten erityisvaikeuksien yleisimpänä syynä on pidetty havainto- ja muistitoimintojen häiriöitä. Myös perintötekijät vaikuttavat kielellisten erityisvaikeuksien syntymiseen. Kielen erityisvaikeuden omaavalla lapsella on usein myös muitakin kehityksellisiä häiriöitä, kuten tarkkaavuushäiriöitä tai tunne-elämän- ja käytöksen häiriöitä. (Niilo Mäki Instituutti, 2017.)

Kielenkehityksen vaikeuksiin liittyy monenlaisia ongelmia. Kielelliset vaikeudet voivat liittyä poikkeavaan tai hitaaseen kehitykseen. Puheen- ja kielenkehitys ei ole yksiselitteinen koko-

naisuus. Lapsen taidot eri kielen osatekijöissä voivat vaihdella suurestikin. Lapsella voi esimerkiksi olla todella laaja sanavarasto, mutta lauseiden rakentaminen on hankalaa. Lapsi voi kuitenkin harjoitella eri osa-alueita ja oppia ajan myötä paremmaksi puhujaksi. Kielen kehityksen vaikeudet eivät kuitenkaan aina häviä kokonaan iän myötä, vaan ne voivat muuttua muotoaan, esimerkiksi puhutun kielen ongelmat siirtyvät kirjoitetun kielen ongelmiin. (Ahonen yms., 2014, 76–77.)

Lapsen puheen ja kielenkehitystä voidaan seurata kodin lisäksi myös päiväkodissa, jossa lapsi viettää suurimman osan päivästänsä. Jos lapsen kielen kehityksessä huomataan viivästystä tai muita huolestuttavia piirteitä, lapsi voidaan ohjata puheterapeutin tai erikoislääkärin tutkimuksiin. Riittävän aikaisin aloitetut tutkimukset ja kuntoutus ennalta ehkäisevät pahempia vaikeuksia. Yleensä kuitenkin ongelmat ovat niin normaaleja, että pienen harjoittelun avulla lapsen puhe alkaa lisääntyä ja selkiytyä vähitellen. (Hakamo, 2011, 17.)

Kielenkehityksen viivästymistä ja muita ongelmia voidaan havaita erilaisten kielen kehittymistä mittaavien tutkimusten avulla. Esimerkiksi viivästyneen puheen merkkejä tutkitaan kielitaitomittareiden avulla. Kielen äänteistöön liittyvät ongelmat ovat joko artikulaatioon tai äänjärjestelmään liittyviä. Näihin kuuluu mm. R- ja S-äänteen vaikeudet sekä lapsen ääntöelinten, kuten kielen tai huulten, virheellisen sijainti tai muoto. Sanojen taivutuksen ja lauserakenteen ongelmat taas ilmenevät vaikeutena taivuttaa sanoja oikein tai muodostaa järkeviä lauseita. Kielen merkitykseen liittyviä ongelmia ovat mm. sanavaraston kapeus ja kuulomuistin heikkous. (Hakamo, 2011, 17.)

3.3.1 Kielellisten vaikeuksien tukeminen päiväkodissa

Usein kielelliset vaikeudet huomataan vasta päiväkodissa. Kun lapsi kuuluu päivähoidon piiriin, voidaan hänen kielelliset vaikeudet ottaa huomioon jo varhaisessa vaiheessa ja rakentaa sitä kautta häntä tukeva oppimisympäristö. Päivähoidon keskeisenä lähtökohtana on ennalta ehkäistä kehityksen ja oppimisen vaikeuksia. Kielellisen tuen antaminen lapselle edellyttää muun muassa yhteistyötä kodin ja päivähoidon välillä sekä muiden ammattilasten kesken. (Adenius-Jokivuori yms., 2014, 173.) Päiväkodissa on mahdollista saada myös terapeuttien apua kielellisissä vaikeuksissa. Puheterapeutin tarjoaman avun voi yhdistää päiväkotipäivän arkeen, joka osaltaan helpottaa huoltajien taakkaa. (Adenius-Jokivuori yms., 2014, 178.)

Lapsen apuna päiväkodissa voi joskus työskennellä myös ryhmä- tai erityisavustaja. Henkilökohtaista avustajaa tarvitaan silloin, jos lapsi tarvitsee jatkuvaa apua terveydellisistä tai turvallisuus syistä. Avustajalla olisi hyvä olla tietämystä kielenkehityksen vaikeuksista sekä sen tukevista ja korvaavista kommunikointimenetelmistä. (Adenius-Jokivuori yms., 2014, 176.)

Päiväkodissa oppimisympäristö ja siellä tapahtuva toiminta suunnitellaan siten, että ne tukevat niin kielihäiriöisten, että muiden lasten kokonaisvaltaista kehitystä. Opetus pidetään yhtenäisenä eikä lapsia eritellä siten, että kielivaikeuksista kärsivät olisivat erillisessä opetuksessa. Päiväkodissa on käytössä erilaisia kieltä ja puhetta tukevia kommunikointikäytänteitä. Lapselle voidaan tarjota myös yksilön tarpeiden mukaisia kielellisiä virikkeitä. Oppimisympäristöstä pyritään muokkaamaan riittävän rauhallinen, jotta lapsella olisi hyvä olla. (Adenius-Jokivirta yms., 2014, 174–175.)

Tärkeintä lapsen kielenkehityksen vaikeuksissa on antaa hänellä tilaa sekä aikaa. Lasta kannustetaan yrittämään, mutta annetaan myös omatoimisesti kokeilla. Kielellisistä vaikeuksista kärsivä lapsi voi olla arka ja epävarma itsestään. Silloin kannustaminen ja lapsen tukena oleminen ovat erityisen tärkeitä. Kielen vaikeuksien tukemiseen auttaa myös selkeät päivärytmit ja tutut säännöt, jotka tuovat lapselle turvallisuuden tunteita. Ohjaavalla keskustelulla helpotetaan lasta jäsentämään tilanteita ja tehtävänantoja sekä suuntaamaan tarkkaavaisuutta erilaisiin ratkaisuihin. Myös asioiden mallintaminen, havainnollistaminen sekä kertaus ja toisto auttavat osaltaan kielen kehityksen tukemisessa. (Aro & Siiskonen., 2014, 191–198.)

4 Lapsen kielenkehityksen tukeminen päiväkodissa

Löytämistäni lähdemateriaaleista nostan esiin neljä erilaista keinoa tukea lapsen kielenkehitystä. Lapsen kielenkehittymisen tukemisessa tärkeässä roolissa ovat leikki, lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus, musiikki sekä oppimisympäristö, jossa lapsi toimii. Nämä neljä kielen tukemisen keinoa ovat tärkeitä osia kielenkehityksen tukemisessa yksistään, mutta kytkeytyvät myös jollain tapaa toisiinsa ja luovat yhdessä parhaimman kokonaisuuden.

Lapsen kielellistä tukemista voidaan tukea kotona ja päiväkodissa monin eri tavoin. Kotona aikuisen rooli on erittäin merkittävässä osassa. Päivittäiset hoivatilanteet antavat hyvät mahdollisuudet käydä kielellistä kanssakäymistä lapsen kanssa (Lyytinen, 2014, 66.) Lapsen kanssa on hyvä käydä kielellisesti kaikki tapahtumat läpi, esimerkiksi vaatteiden pukemistilanteissa. Lapselle kehityspsykologisesti merkityksellisiä tilanteita ovat leikkiminen, pelaaminen, lukeminen sekä jutteleminen aikuisten kanssa. (Lyytinen, 2014, 66–69.)

Päiväkodissa lapsen kielellistä tukemista voidaan tukea erilaisten aamu- ja opetustuokioiden, sekä vuorovaikutustilanteiden avulla. Aikuinen voi rohkaista lasta kommunikoimaan muiden kanssa reagoimalla oikein lapsen kontaktialoitteisiin. Aikuisen tulee tuntee jokaisen lapsen tapa kommunikoida muiden kanssa, jotta hän osaa auttaa ja opettaa lapselle erilaisia toimintatapoja, ahdistamatta lasta. Aikuisen tulee käyttää selkeää kieltä tukeakseen lapsen kielellistä kehitymistä. Kielen kehittyessä aikuinen voi laajentaa ja täsmentää lapsen käyttämiä sanoja tai lauseita. (Seppänen, 2015, 16–17.)

Lapsen kielellisen tietoisuuden tukemiseksi päiväkodin tulisi tarjota lapselle kielellisesti virikkeellinen ympäristö. Lapsen kielellistä kehitystä voidaan tukea monin eri tavoin. Lasten kanssa loru-, runo- ja laululeikkikorttien käyttäminen on mukava tapa tukea lapsen kielenkehittymistä. Kuvakorttien tai lorupussin avulla kehitetään lapsen havainnointikykyä ja muistia, jotka ovat tärkeässä osassa kielen- ja oppimisen kehityksessä. Lorujen ja laulujen toistaminen auttaa lasta kehittämään ja käyttämään muistiaan. (Nurmilaakso, 2011, 37–41.)

Päiväkodissa hoitajien ja opettajien tulisi tuntee lapsi ja hänen yksilölliset toimintatapansa kommunikoida, jotta kielen ja siihen liittyvissä ongelmissa tukeminen olisi mahdollista. Aikuisen tulee käyttää selkeää kieltä ja tarpeeksi yksinkertaisia ilmaisuja. Aikuisen tulisi myös muokata puhettaan vastaamaan lapsen kielellisiä kykyjä ja taitoja, jotta lapsi saisi tarpeeksi virikkeitä kielenkehityksensä tueksi. Myös mallintamista voi hyödyntää lapsen kielen kehityksen tukemisessa. Kielellisten ohjeiden lisäksi aikuinen voi tarjota toimintamallin ja kertoa, mihin lapsen

kannattaa kiinnittää huomionsa puheessaan. Mallintaminen helpottaa mm. ohjeiden ja sääntöjen ymmärtämistä. (Seppänen, 2015, 16–17, 19.)

Suurimmalle osalle lapsista riittää ihan normaalien tukitoimien käyttäminen eli otetaan musiikkia, laulua ja leikkiä mukaan oppimiseen sekä puheen ja kielen harjoittamiseen. Haastetta tuo se, että erityisen tuen tarve lapsilla on tutkimusten mukaan kasvussa. Lasten kielenkehityksen vaikeuksien ja ongelmien huomioiminen varhaisessa vaiheessa on erityisen tärkeää, jotta he saisivat mahdollisimman nopeasti apua ja tukea vaikeuksiinsa ja sitä kautta estää ongelmia esiintymästä myöhemmin.

4.1 Vuorovaikutus

Kieli kehittyy erityisesti sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Tukemalla lapsen vuorovaikutusta tuetaan samalla myös lapsen kielenkehitystä. Pelkkä kielen käyttäminen ei riitä, vaan lapsen täytyy osata myös ilmaista itseään ja ymmärtää mitä hänelle sanotaan. (Ketonen yms. 2014, 201.) Kielen oppiminen liittyy pohjimmiltaan siihen, miten toisten ihmisten kanssa kommunikoidaan ja ollaan vuorovaikutuksessa (Hakamo, 2011, 12). Kieli on ilmaisun ja ajattelun väline. Kielen avulla lapsi muodostaa omaa identiteettiään. Se yhdistää lapsen omaan yhteisöön. Ymmärtämällä lapsen kehityksellisen tason vuorovaikutuksen avulla, tuetaan samalla lapsen kielellistä kehitystä. Tukeminen vaikuttaa sanojen merkitysten laajentamiseen sekä siihen miten erilaisissa tilanteissa voidaan käyttää kieltä. (Hakamo, 2011, 11–12.)

Lapsen varhaiset kokemukset erilaisista vuorovaikutustilanteista vaikuttavat hänen kehittyviin sosiaalisiin- sekä emotionaalisiin taitoihin. Kokemukset vuorovaikutussuhteista vaikuttavat myös lapsen kognitiiviseen kehitykseen, kuten ajatteluun ja ymmärtämiseen. Kielellinen vuorovaikutus lapsen ja aikuisen välillä luo pohjan inhimillisen viestinnän perustaidoille sekä tunne-elämän ja itsetunnon kehittymiselle. (Hakamo, 2011, 12–13.)

Vuorovaikutuksessa lapsen kanssa nimetään asioista ja tunteita sekä laajennetaan lapsen ilmaisuja ja tietämystä. Kasvattajalla on suuri vaikutus lapseen. Hän voi rohkaista lasta jatkamaan kielen käyttöä sekä kannustaa vuorovaikutukseen sekä itsensä ilmaisuun. Lapsen aloitteiden huomioiminen ja puhutavan muunnokset tukevat kielenkehitystä ja annetaan lapselle tunne, että häntä kuunnellaan ja ollaan kiinnostuneita siitä, mitä hänellä on kerrottavana. (Aro & Siiskonen, 2014, 189–190.)

Lapsella on luontainen taipumus muodostaa ja ymmärtää kielellisiä ilmauksia. Kasvattajan tulisi olla vuorovaikutuksessa lapsen kanssa, jotta hänen kielelliset kyvyt kehittyisivät. Vuorovaikutuksessa lapsi oppii ohjaamaan kielen käyttöönsä sekä laajentamaan jo olemassa olevaa puhetta eri konteksteihin. Lapsen ja kasvattajan välisestä kommunikoinnista lapsi erilaisten kielellisten symboleitten merkityksi sekä ymmärtämään toisen tunteita. (Kinnunen & Marjoniemi, 2005, 3–5.)

Vuorovaikuttamisella näyttäisi siis olevan suuri merkitys lapsen kielelliseen kehittymiseen ja olisikin hyvä, jos lapsella olisi monia sosiaalisia vuorovaikutussuhteita jo pienestä pitäen. Päiväkodissa lapsi saa olla erilaisissa vuorovaikutussuhteissa niin muiden lasten kuin hoitajien ja lastentarhanopettajienkin kanssa vanhempien lisäksi.

4.2 Leikki

Leikki on moniulotteista ja sillä on suuri merkitys lapsen kehittymiselle ja itsetietoisuudelle. Leikin avulla lapsi pystyy vapaasti ilmaisemaan itseään. Se tuottaa iloa ja vapautta lapsen toimintaan. Leikillä on tärkeä merkitys lapsen fyysisen, sosiaalisen, emotionaalisen ja kognitiivisen kehityksen kannalta. (Viittala, 2006, 116–117.) Piagétin mukaan (1950) leikin avulla kehittyvät lapsen toimintoja ohjaavat skeemat, ajattelu ja kielellinen symbolirakenne. Leikki muodostaa lapselle myös kyvyn symboliseen ajatteluun. Leikin ja ajattelun yhdistäminen sekä leikin toistonomaisuus ohjaavat lasta kokeilemaan kielellisten mallien ja havaintojen toimivuutta. (Parre, 1994, 216.)

Leikin avulla lapsi voi käydä läpi kokemuksiaan tunteitaan ja ajatuksiaan. Leikki on lasten käyttämää kieltä, joka kehittyy toiminnassa. Päiväkodissa lapsi voi leikkiä ja kommunikoida muiden lasten kanssa, jolloin hän joutuu käyttämään kieltään, jotta tulee ymmärretyksi. Päiväkotiryhmässä on eri ikäisiä lapsia, joista osa on kielenkäytössä osaavampia kuin toiset. Kun lapsi käyttää kieltään hyvän kielitaidon omaavan lapsen kanssa, hän voi kehittyä omissa kielitaidoissaan. (Helenius & Korhonen, 2011, 70–72.)

Leikkihetket päiväkodissa voivat olla aikuisten järjestämiä tuokioita tai lasten itse kehittämiä ja vapaampia leikkitoimintoja yksin tai yhdessä muiden lasten kanssa. Aikuisten järjestämän leikkituokiot voivat olla esimerkiksi laulu- ja satuleikkejä tai nukketeatteria. Laulu- ja satuleikit erityisesti tukevat lapsen kielenkehittymistä. Myös erilaisilla perinneleikeillä on huomattu olevan vaikutuksia lapsen kielenkehittymiseen (Helenius & Korhonen, 2011, 70–72). Perinneleikit

ovat yleensä pienimuotoisia sääntöleikkejä, joita tulee toistaa yhä uudelleen ja uudelleen, jotta leikki tulee lapselle tutuksi. Leikin samana pysyvä säännönmukaisuus auttaa lasta ennakoimaan leikin seuraavia tapahtumia. (Helenius & Korhonen, 2011, 70–72.) Leikki voi olla esimerkiksi nalle sieni metsässä, jossa yksi lapsista esittää nallea ja loput sieniä. Nalle napsii sieniä laulun ajan ja juuri ennen laulun loppua ottaa ja valitsee yhdestä sienestä seuraavan nallen.

Myös tarinan kerronnalla on tärkeä osuus lapsen kielellisessä kehittämisessä. Kerronnassa lapsen sanavarasto karttuu ja lapsi oppii paljon kirjoitettuun kieleen liittyvää tietoa, kuten lukusuunnan ja sanojen tunnistamista. Näin lapsi voi ”itse lukea” kirjoja, jotka ovat hänelle tuttuja ja jotka hän osaa ulkoa. (Kinnunen & Marjoniemi, 2006, 42–43.) Lukutuokiot mahdollistavat kokonaisvaltaisen huomion kiinnittymisen lukutapahtumaan ja antaa keskustelumahdollisuuksia erilaisista asioista. (Kinnunen & Marjoniemi, 2006, 42–43.) Lukutuokioilla tulee olla myös jonkinlainen merkitys lapselle. Aikuisen tulee osoittaa olevansa myös itse kiinnostunut kirjasta sekä yhteisestä lukuhetkestä. Kirjan lukeminen on myös eräänlainen esitys, jossa tulee käyttää erilaisia ääniä ja äänenpainotuksia eri henkilöhahmoilla. Aikuinen saattaa joutua myös toistelemaan lauseita useitakin kertoja. Näin lapsikin innostuu kuuntelemaan ja keskittymään kuulemaansa. (Whitehead, 2009, 39–40.)

Kirjaa tulisi lukea yhdessä lapsen kanssa ja kirjassa käsiteltävää aihetta lähestytään yhdessä keskustellen. Aluksi aikuinen voi johdatella keskustelua kirjasta nousevista aiheista, mutta ajan kuluessa myös lapsi oppii huomaamaan erilaisia kysymyksiä kuvista ja tekstistä, joista haluaa kysyä ja keskustella. Keskustelujen, kysymysten ja tarinoiden kertaaminen mahdollistaa sen, että lapsi oppii ennakoimaan kirjan tapahtumia, esimerkiksi kuvien avulla. (Whitehead, 2009, 39–40.) Näin lapsen ja aikuisen välisestä lukuhetkestä tulee lapselle mielekäs ja innostava tilanne, jossa voi rauhassa kuunnella, keskustella ja kommunikoida yhdessä aikuisen kanssa.

Varsinkin yhdessä leikkiminen on apuna kielenkehityksessä ja käsitteiden omaksumisessa. Se herättää lapsessa mieluisia tunteita ja virittää lapsen itsetuntoa. (Helenius & Korhonen, 2011, 72.) Yhdessä leikkimisessä on mukana sosiaalista vuorovaikuttamista, joka antaa lapselle mahdollisuuden oppia kielen käyttöä monipuolisesti. Kieli tulee esille koko ajan ja se on suuri osa elämäämme. Erilaiset vuorovaikutus tilanteet aikuisten tai toisten lasten kanssa ovat siis tärkeitä, jotta lapsen kieli kehittyisi. Kun aikuisten antamat vuorovaikutustilanteet toistuvat samankaltaisina, antaa se lapselle mahdollisuuden muodostaa pysyviä käsityksiä ja merkityksiä eri asioista ja toiminnoista sekä yhdistelemään niitä tiettyihin kokonaisuuksiin. (Kinnunen & Marjoniemi, 2005, 35–36.)

Päiväkodissa voidaan siis hyvin tukea lapsen kielenkehittymistä sekä vaikuttaa siihen merkityksellisesti. Päiväkodissa lapsi pääsee uusiin tilanteisiin ja vuorovaikutukseen uusien ihmisten kanssa. Myös samankaltaisena ja selkeänä jatkuva päivärytmi, monipuoliset leikit sekä toimintatuokiot tukevat lapsen kielellistä kehittymistä. Etenkin kielipainotteinen toiminta päiväkodissa lisää mm. mielikuvitusleikkien määrää (Kinnunen & Marjoniemi, 2005, 36–37). Kieli ja toiminta ovat leikin välineitä, joiden avulla tiedostamaton tehdään tietoiseksi. (Kinnunen & Marjoniemi, 2005, 39).

4.3 Musiikkikasvatus

Musiikin vaikutus lapseen voi olla hyvin merkityksellistä ja voimakasta. Lapsella, jonka kieli on vielä kehitysvaiheessa, voi olla hyvinkin tiivis suhde musiikkiin. (Mäkinen, 2012, 9.) Musiikilla ajatellaan olevan paljon positiivisia vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen. Varhaisessa vaiheessa aloitettavalla musiikkikasvatuksella on keskeinen merkitys lapsen kielenkehitykselle. Kielen ja musiikin avulla lapsella on helpompi ilmaista itseään ja olla vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. (Mäkinen, 2012, 21.)

Musiikkikasvatuksella on paljon merkitystä lapsen kielenkehityksessä. Musiikilla ja puheella on samanlainen rakenne ja molemmat perustuvat monella tapaa kuuntelemiseen sekä kuulemiseen. Musiikissa laulaminen kehittyy samaan aikaan puheen kanssa. (Mäkinen, 2012, 21–22.) Laulujen avulla lapsen on helppo oppia, esimerkiksi erilaisia rytmejä, äänentasoja, melodiaa ja lauserakenteita (Kujala & Niittyvaara, 2014, 27–28). Musiikki auttaa lasta myös jäsentämään tunteitaan sekä muodostamaan käsityksiä erilaisista asioista, kuten ajan määrittelystä. (Korhonen, 2016, 21).

Erilaiset laulut ja lorut tukevat lasten kielenkehitystä kaikissa sen kehitysvaiheissa. Lorujen ja laulujen äänneiden toisto auttaa lasta tiedostamaan erilaisia rytmejä ja tavuja. Lapsi oppii myös havaitsemaan yhtäläisyyksiä sanojen välillä, joka on tärkeää lukemis- ja kirjoittamistaitojen oppimisessa. Laulun ja leikin yhdistelmästä lapsi oppii olemaan vuorovaikutuksessa muiden kanssa ja laululeikit saavat yleensä kaikki lapset innostumaan osallistumisesta. Laululeikkien kautta lapsille voidaan päiväkodissa opettaa erilaisia taitoja, kuten laskemista. (Puhetta terapeutista, 2016.)

Varhaisessa vuorovaikutuksessa laulu ja musiikki voivat toimia lapsen ja aikuisen kommunikaation välittäjänä. Laulujen ja lorujen toistuvuus sekä säännöllisyys ovat muistin kannalta tärkeitä. Lapsi oppii siten tunnistamaan eri lauluja ja ennakoimaan niiden kulkua. Erilaiset laulu- ja loruleikit kehittävät mm. lapsen kommunikaatiotaitojen lisäksi tarkkaavaisuuskykyä, äidinkielen valmiuksia sekä suomen kielen oppimista, jos lapsi tulee eri kulttuuri- ja kieliympäristöstä. Laulettavat laulut mahdollistavat lapsen puheen oppimista. Laulun melodian ja sanojen rytmitys auttaa lasta oppimaan sanojen tavuttamisen. (Korhonen, 2016, 21.)

Musiikkikasvatuksella kielenkehitystä voidaan tukea pitämällä opetustuokion rakenne samanalaisena jokaisella kerralla. Esimerkiksi opetustuokion aloituksessa ja lopetuksessa voisi soida tietty laulu tai pelkkä soitin. Myös opetusympäristön huomioiminen on tärkeää. Tilan tulee olla tuttu, rauhallinen ja sääntöjen tulee olla kaikille selvät. Lapsille kerrotaan etukäteen mitä tehdään ja miten sekä mitä heiltä odotetaan. (Piispanen, 2014, 14–19.)

Lapsen kielellinen kehitys on vahvasti sidoksissa muihin ympärillä oleviin ihmisiin sekä siihen, miten he ovat vuorovaikutuksessa toisiinsa. Lapselle on kielenkehityksen kannalta tärkeää saada kasvattajalta kannustusta, kertausta, mallintamista sekä hyviä ja selkeitä opetustapoja. Varhaisiän musiikkikasvatuksen työtavat tukevat lapsen kielenkehitystä monin eri tavoin. Musiikin ja kielen samankaltaisuuden ansiosta ne tukevat yhdessä myös toisiaan. (Piispanen, 2014, 14–19.)

4.4 Oppimisympäristö

Suomalaisessa varhaiskasvatuksessa korostetaan kasvattajan käyttämän kielen merkitystä. Lapselle pyritty aina lukemaan paljon erilaista ja laadukasta lastenkirjallisuutta. Suomalaiseen varhaiskasvatukseen kuuluu lorujen, laulujen ja laululeikkien vetäminen, joihin meillä on pitkät perinteet. Ympäristö voidaan nähdä fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten tekijöiden kokonaisuutena, joiden ohessa esiintyy myös visuaalinen ympäristö. Se on ympäristö, jonka koemme, näemme ja jossa toimimme. Käsitteenä visuaalisuus sisältää näin ollen ympäristön toiminnallisuuden ja havainnoitsijan odotukset ja tuntemukset ympäristöstä. (Lindberg, 2011, 54–55.)

Oppimisympäristön visuaalisuuden luonne vaikuttaa siihen, miten koemme meitä ympäröivän ympäristön. Esimerkiksi päiväkodeissa tuodaan tietoisesti esille kirjoitettuun kieleen liittyviä elementtejä, kuten huonekalujen nimeämisellä korttien avulla. Oppimisympäristö tulisi muokata lapsen kieltä tukevaksi, esimerkiksi asettamalla toimintoja ohjaavat laput lapsen silmien

korkeudelle. Ympäristön visuaalisuutta voidaan tuoda esille myös tuomalla esineitä lapselle esille, joita hän voi löytää ja joihin hän voi itsenäisesti tarttua. (Lindberg, 2011, 56–58.) Visuaalisten välineiden käytön tarkoituksena on helpottaa ja lisätä lapsen toimintaan osallistumista, vuorovaikutustaan ja kommunikointiaan (Seppänen, 2015, 20–21).

Visualisointi tukee lapsen tiedon vastaanottamista, keskittymistä ja tarkkaavaisuuden suuntaamista. Erilaisia visualisoinnin välineitä ovat esimerkiksi kuvat, piirrookset, tekstit ja erilaiset eleet. (Seppänen, 2015, 20–21.) Esimerkiksi kuvien käyttäminen ohjeita annettaessa auttaa lasta ymmärtämään puhetta. Kuvien ja piirrosten avulla voidaan myös jäsentää eri toimintoja, aikaa ja paikkaa, kuten vessassa käymistä tai pukemistilanteita, joka edistää lapsen toimintaan ohjautuvuutta ja tukee turvallisuuden tunnetta. Ne auttavat lasta kiinnittämään huomionsa oleellisiin asioihin ja jäsentämään lapselle eri toiminnan vaiheita. (Seppänen, 2015, 20–21.) Oppimisympäristön tulisi olla sellainen, joka luo positiivisia tunnekokemuksia lapsille, jotka auttavat heitä ilmaisemaan ajatuksiaan, olemaan vuorovaikutuksessa muiden kanssa sekä uskaltautua käyttämään kieltä. (Lindberg, 2011, 56–58.)

Ympäristön tulisi tarjota lapselle myös mahdollisuuden nähdä kirjoittamista ja lukemista päivittäin sekä saada mahdollisuuden osallistua siihen itse (Kinnunen & Marjoniemi, 2005, 57). Näin lapsi oppii hahmottamaan muiden lasten nimiä, erilaisia kirjaimia ja numeroita. Myös päivämäärien, kuukausien ja vuodenaikojen opettaminen olisi tärkeää. Esimerkiksi 2–3-vuotiaat voivat opetella tunnistamaan ja kirjoittamaan oman nimensä. 4–5-vuotiaat taas voivat opetella nimen lisäksi tunnistamaan numeroita ja kirjaimia sekä kirjoittamaan niitä.

Päiväkodissa oppimisympäristön tulisi olla sellainen missä kaikki otetaan huomioon, myös ne joilla on vaikeuksia kielenkehittymisessä ja tarvitsevat siinä tukea. Sähköisen median lisääntyminen ympäristöissä lisää mahdollisuuksia lapsen oppimiselle ja kehitykselle, mutta asettaa samalla myös lisää vaatimuksia. Valmiiden materiaalien käyttö olisi helpoin valinta opettamisessa, mutta lapsen kielenkehityksen tukeminen vaatii myös opettajan itse tekemiä, omaperäisiä ja lapselle yksilöllisiäkin oppimateriaaleja. (Korkeamäki, 2011, 42.)

Kielellinen kommunikaatio tapahtuu joko aikuisen ja lapsen välillä tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Päiväkodin oppimisympäristön avulla kannustetaan ja motivoidaan lasta oppimaan sekä luodaan mielenkiintoa oppimista kohtaan. Ympäristön tulisi olla kielenkehittymisen kannalta täynnä virikkeitä ja kehitystä tukeva. (Kinnunen & Marjoniemi, 2005, 55.)

Päiväkodin oppimisympäristön avulla voidaan monipuolistaa lapsen kielellistä kehittymistä ja tukea sitä parhain mahdollisin tavoin. Lapsen tulisi saada kokea erilaisia vuorovaikutustilanteita niin muiden lasten kuin aikuistenkin kanssa. Aikuisen välittämä kielellinen malli vaikuttaa lapsen kielenkehitykseen merkityksellisesti. Mallista lapsi huomaa, kuinka muiden kanssa keskustellaan ystävällisesti ja kohteliaasti. Tässä tulevat myös peruskäyttäytymissäännöt tutuiksi. (Kinnunen & Marjoniemi, 2005, 57.)

Päiväkodissa oppimisympäristön ilmapiirin täyttää leikkimielisyys. Ympäristössä huokuu huoleton, iloinen ja hauska ilmapiiri, jota tukee kasvattajien oma toiminta ja ohjaus. Monet päiväkodin työntekijät kertovatkin työn myönteisenä puolena olevan se, että lapset elävät tässä hetkessä, eivätkä huolehdi menneisyydestä tai tulevaisuudesta. He nauttivat elämästään sillä hetkellä. Leikkimielisyys tuo ilmapiiriin vapautta ja huumoria kielelliseen vuorovaikutukseen. Oppimisympäristön tulisikin olla sellainen, että se on muodostettu yhdessä lasten ja kasvattajien kesken. (Viittala, 2006, 122–123.)

5 Yhteenveto ja pohdinta

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli löytää keinoja tukea päiväkodissa lapsen kielellistä kehittymistä sekä siihen liittyviä vaikeuksia. Tuen keinoiksi nousi tutkimuksessa esille vuorovaikutus, musiikki, leikki ja oppimisympäristö, jotka liittyivät olennaisella tavalla toisiinsa. Ne tukevat lapsen kielellistä kehittymistä yhdessä sekä erikseen.

Halusin tutkimuksellani tuoda esille sen, kuinka tärkeää on havainnoida varhaisessa vaiheessa lapsen kielenkehitystä ja löytää mahdolliset vaikeudet, jotta lapsi saa heti tarvitsemansa tuen ja säästyy siten myöhemmässä vaiheessa ilmeneviltä ongelmilta. Monesti osa kielellisistä ongelmista tulevat ilmi vasta esi- ja alkuopetuksessa, kun käydään läpi lukemista ja kirjoittamista.

Tutkimusongelmanani oli: **Miten päiväkotitoiminta voi tukea lapsen kielenkehittymistä ja auttaa siihen liittyvissä vaikeuksissa?** Päiväkodissa voidaan monella tavalla vaikuttaa ja tukea lasten kielenkehittymistä. Lapsen on hyvä myöskin käydä päiväkodissa päivittäin, jotta hän saa kodin ja muiden aikuisten lisäksi vertaistukea muista lapsista. Päiväkodin oppimisympäristön tulee olla turvallinen, lapselle mielekäs sekä tukea antava. Laulujen, lorujen ja musiikin avulla voidaan tukea lapsen kielenkehittymistä. Myös leikillä on suuri merkitys kielenkehittämisessä ja sen tukemisessa. Siinä lapsi saa vuorovaikutuksen ja kommunikaation lisäksi vertaistukea muista lapsista. Lapsi voi leikin avulla kehittää kielellisiä taitojaan, ajatteluaan ja mielikuvitustaan.

Jos kielenkehittymiseen liittyy jonkinlaisia vaikeuksia, voidaan päiväkodissa järjestää lapselle puheterapiaa ja muita välineitä, joiden avulla lapsen kieltä voitaisiin tukea tehokkaammin ja paremmin. Esimerkiksi jos lapsen kielenkehitys on normaalia hitaampaa tai poikkeavaa, voi lapsi saada puheterapeutin avukseen muutamana päivänä viikossa. Puheterapian avulla nähdään, miten kielenkehitys eroaa normaalista kielenkehityksestä, mitkä asiat lapsi osaa hyvin ja missä vaikeudet tulevat erityisesti esille. (Hakamo, 2011, 17.) Näin lapselle taataan paras mahdollinen tuki ja mahdollisuus kehittyä kielellisesti parempaan suuntaan.

Päiväkodin toimintaan kuuluu erilaisia tavoitteita, joita tulisi noudattaa käytäntöön soveltaen. Päiväkodissa tulisi mm. tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista eli kuunnella lasta, innostaa ja kannustaa häntä sekä lähteä mukaan lapsen juttuihin. Lapsille tulisi myös varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö, esimerkiksi päiväkotiin voidaan luoda leikkipisteitä, joissa on oma rauha leikkimiseen. Leikkivälineiden tulee myös olla laadukkaita

ja monipuolisia, jotta lapsi löytää itselleen mieluisia leluja, joilla haluaa leikkiä. Yleensä oppiminen lapsilla tapahtuukin leikin välityksellä.

Päivähoidossa tulisi turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä eli hoitajien tulisi kuunnella ja huomioida vanhempien ja varsinkin lasten yksilölliset tarpeet mahdollisimman hyvin. Heidän tulisi antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperintöä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa eli lapsen tulee saada itse valita leikkinsä ja päiväkodissa tulisi tutustua toisiin kulttuureihin esim. laulujen ja leikkien kautta. (Opetushallitus, 2017a, 8.)

Lapsi tarvitsee kaikessa toiminnassaan kieltä ja kieli kehittyy leikkimisen, liikkumisen, tutkimisen sekä taiteellisen kokemisen ja ilmaisemisen myötä. Aikuisten tulisi tarkkailla ja tukea lapsen kielen käyttöä lapselle ominaisten toiminnan tapojen alueilla. Erityisesti leikkiessään lapset liittyvät kielen toimintaansa, jolloin omien kokemusten merkitys kielen oppimisessa korostuu. Kielen avulla lapset voivat selittää ja kuvailla leikkinsä tarkoitusta, etenemistä ja suhteita. (Välimäki, 2011, 17.)

Lapsen kielenkehittymiseen liittyy monenlaista tekijää ja joskus voi olla hankala määrittää mikä kielenkehityksen vaikeuksien taustalla esimerkiksi on. Lapsen on kuitenkin hyvä olla päiväkodissa muiden lasten kanssa ja osallistua yhteisiin toimintatuokioihin, vaikka ei tekisikään kaikkea mitä pyydetään. Tuokion aiheena voi olla esimerkiksi viikonloppukuulumiset, jossa jokainen lapsi kertoo jonkin asian mitä hän teki viikonloppuna. Jos kommunikoinnin kanssa on hankaluuksia voi aikuinen ohjata keskustelua ja kysellä lapselta kysymyksiä, joihin lapsen on helppo vastata kyllä tai ei, jos esimerkiksi ryhmälle puhuminen jännittää. Lapsi alkaa monesti alkukankeuden jälkeen itse kertomaan mitä tapahtuikaan viikonloppuna. Sitä kautta jokainen lapsi voi osallistua tuokioon ja kertoa omia kokemuksiaan ja tekemisiään toisille.

Päiväkodin tulisikin luoda lapselle ympäristö, jossa hänen on mukavaa ja turvallista kasvaa ja kehittyä sellaiseksi kuin hän luonteeltansa on. Päiväkodissa on hyvä tilaisuus kehittyä kielen käytössä ja olla vuorovaikutuksessa niin omanikäistensä kanssa kuin useamman aikuisenkin kanssa. Sitä kautta lapsi saa merkityksellisiä kokemuksia erilaisista vuorovaikutussuhteista.

5.1 Lapsen yksilöllinen tuen tarve

Päiväkodissa tulisi myös tunnistaa jokaisen lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksen mukaista tukea. Tuen tarpeen ilmettyä työtä tehdään tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä eli hoitajat keskustelevat tiimipalavereissa ja Vasu-keskusteluissa lasten tuen tarpeesta ja tehdä suunnitelmia lasten vasujen pohjalta. (Opetushallitus, 2017a, 8.) Varhaiskasvatussuunnitelman eli Vasun perusteisiin kuuluu erillinen luku kielen merkityksestä varhaiskasvatuksessa. Lapsen kielenkehitystä käsitellään kokonaisvaltaisesti lapsen näkökulmasta, mutta myös aikuisten toiminnan näkökulmasta. Vasussa painotetaan kielen merkitystä ajattelutoimintojen ja kommunikoinnin tukijana. (Välimäki, 2011, 13–14.)

Yhdessä terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuksessa oli esitelty joidenkin lasten varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellyn erityisen tuen tarpeen päivähoidossa vuosien 2007-2013 aikana. (THL, 2013). Otin tämän esille, koska tästä taulukosta näkee sen, että tuen tarve lapsilla on nousussa. Taulukossa on myös eritelty tyttöjen ja poikien välisiä eroja tuen tarpeesta. Myös sukupuolella näyttäisi olevan vaikutusta kielelliseen kehittymiseen. Taulukko osoittaa, että pojilla on suurempi riski erityisen tuen tarpeeseen kuin tytöillä.

	2007			2010			2013		
	Yhteensä	tyttöjä	poikia	Yhteensä	tyttöjä	poikia	Yhteensä	tyttöjä	poikia
Erityistä tukea saavat	15 515	4417	9330	15 581	3620	7945	16 493	4900	10473

Kielellisten vaikeuksien havaitseminen ja varhainen puuttuminen niihin on yhä tärkeämmässä roolissa. On tärkeää tunnistaa jo varhaisessa vaiheessa lasten mahdolliset kielelliset vaikeudet lapsen yksilöllisessä kielellisessä kehittämisessä. Mitä aikaisemmin ongelmat huomataan, sitä helpompaa niihin on puuttua ja samalla se vähentää esi- ja alkuopetuksessa sekä koulumaailmassa kohdattavia vaikeuksia ja mahdollisesti vähentää riskiä joutua erityisluokalle.

Mielestäni olisikin hyvä, jos lasten tuen tarvetta ja mahdollisuutta kielellisten vaikeuksien nousuun tutkittaisiin enemmän. Esittelemäni terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimus on jo muutaman vuoden vanha, mutta siitä näkee, kuinka erityistä tukea tarvitsevien lasten määrä on nousussa. Kielenkehitys lapsilla tapahtuu jokaisella yksilöllisesti ja aina tuen tarvetta ei osata yhdistää johonkin lapseen. Siksi voitaisiinkin keksittyä siihen, että jokaisen lapsen kielenkehitystä tuetaan, vaikkei suurempaa vaikeutta olisi. Esimerkiksi päiväkodin ympäristöön voitaisiin panostaa siten että se olisi kielenkehitystä tukeva.

Lähteet

- Adennius- Jokivuori M., Eronen T. & Laakso M-L. (2014), Tuen järjestäminen varhaiskasvatuksessa. Kirjasta Opetus 2000 - Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa, 4. uudistettu painos, PS-kustannus.
- Ahonen T., Määttä S., Meronen A. & Lyytinen P. (2014), Kielenkehityksen vaikeudet. Kirjasta Opetus 2000 - Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa, 4. uudistettu painos, PS-kustannus.
- Aro T. & Siiskonen T. (2014), Millaista on hyvä tuki? Kirjasta Opetus 2000 - Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa, 4. uudistettu painos, PS-kustannus.
- Hakamo M-L. (2011), Puhekuplia – Lapsen puheen ja kielellisen tietoisuuden kehittäminen. Lasten keskus, Saarijärvi.
- Heikka J., Hujala E., Turja L. & Fonsén E. (2017), Havainnointi ja arviointi varhaispedagogiikassa. E-kirjasta Hujala E. & Turja L. (2017), Varhaiskasvatuksen käsikirja. PS-kustannus.
- Helenius A. & Korhonen R. (2011), Leikistä kieleen. Kirjasta Nurmilaakso M. & Välimäki A-L. (2011), Lapsi ja kieli: kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa, Unigrafia Oy- Yliopistopaino, Helsinki.
- Härkönen U. (2003), Mitä termit varhaiskasvatus ja esiopetus tarkoittavat? Joensuun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta.
- Ketonen R., Launonen K., Ikonen A., Salmi P., Palmroth A., Röman M & Mattinen A. (2014) Kieli ja viestintä, Kirjasta Opetus 2000 - Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa, 4. uudistettu painos, PS-kustannus.
- Kinnunen A. & Marjoniemi M. (2005), Lapsen kielen kehityksen ja oppimisen tukeminen aikuisen tehtävänä päiväkodissa – tapaustutkimus erään päiväkodin toiminnasta, Pro gradu-tutkielma, Oulun yliopisto.
- Korhonen E. (2016), Varhaisiän musiikkikasvatus puheen ja kielen kehitystä tukemassa, Kandidaatintyö, Musiikkikasvatuksen koulutus, Oulun Yliopisto.
- Korkeamäki R-L. (2011), Kieli ja vuorovaikutus oppimisympäristöissä. Kirjasta Nurmilaakso M. & Välimäki A-L. (2011), Lapsi ja kieli: kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa, Unigrafia Oy- Yliopistopaino, Helsinki.
- Kujala K. & Niittyvaara P. (2014), Musiikki on avain kielen kehitykseen- eri kielitaustaisten lasten suomen kielen kehityksen tukeminen musiikin avulla varhaiskasvatuksessa, opinäytetyö, Turun ammattikorkeakoulu.

- Kuuloavain.fi (2017), Kielen ja puheen kehitys. <https://www.kuuloavain.fi/info/kieli-ja-kommunikaatio/kielen-ja-puheen-kehitys/> , luettu 20.11.2017.
- Lindberg P. (2011), Kieli ja visuaalinen ympäristö. Kirjasta Nurmilaakso M. & Välimäki A-L. (2011), Lapsi ja kieli: kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa, Unigrafia Oy- Yliopistopaino, Helsinki.
- Lyytinen P. (2014), Kielen kehityksen varhaisvaiheet, Kirjasta Opetus 2000 - Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa, 4. uudistettu painos, PS-kustannus.
- Metsämuuronen J. (2003), Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä, 2. uudistettu painos, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Mäkinen J. (2012), Musiikki päiväkodissa. Opinnäytetyö, sosiaalialan koulutusohjelma, Vaasan ammattikorkeakoulu.
- Niilo Mäki Instituutti (2017), <https://www.nmi.fi/fi/oppimisvaikeudet/kieli/kieli>, luettu 10.03.2017.
- Nurmilaakso M. (2011), Pienen lapsen kielellinen tietoisuus osana kielen kehitystä. Kirjasta Nurmilaakso M. & Välimäki A-L. (2011), Lapsi ja kieli: kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa, Unigrafia Oy- Yliopistopaino, Helsinki.
- OAJ (2017), Varhaiskasvatuslaki, <https://www.oaj.fi/cs/oaj/varhaiskasvatuslaki> , luettu 08.11.2017.
- Opetushallitus (2017a), VASU2017 Opetushallituksen ajatuksia varhaiskasvatussuunnitelman perustetyöstä. http://www.oph.fi/download/171438_vasu_2017.pdf , luettu 17.02.2017.
- Opetushallitus (2017b), Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma – mallilomake ja ohjeistus. http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/ohjeita_koulutuksen_jarjestamiseen/varhaiskasvatuksen_jarjestaminen/lapsen_vasu, luettu 07.11.2017.
- Opetushallitus (2016), Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet – määräykset ja ohjeet. Grano Oy.
- Parre M. (1994), Lapsen kielenkehityksen komponenteista, häiriöistä ja diagnosoinnista. Kirjasta Ivonon A., Lieko A. & Korpilahti P. (1994), Lapsen normaali ja poikkeava kielen kehitys. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Piispanen L. (2014), Kielenkehityksen haasteet ja tukeminen varhaisiän musiikkikasvatuksessa. Kandidaatintutkielma, Humanistinen tiedekunta, Jyväskylän yliopisto.
- Poikkeus A-M., Aro T. & Adenius-Jokivuori M. (2014), Sosiaaliset taidot. Kirjasta Opetus 2000 - Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa, 4. uudistettu painos, PS-kustannus.

- Puhetta terapeutista (2016), Kuka saa, kuka saa lorupussiin kurkistaa? <http://puhettaterapeutista.fi/tag/laululeikki/> , luettu 23.02.2017.
- Salminen A. (2011), Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston julkaisuja.
- Seppänen T. (2015), Eri kielitaustaisten lasten suomen kielen kehityksen tukeminen päiväkodissa, Pro gradu-tutkielma, varhaiskasvatuksen koulutus, Oulun yliopisto.
- Siiskonen T., Poikkeus A-M., Aro M. & Ketonen R. (2014), Lukemis- ja kirjoittamisvalmiudet. Kirjasta Opetus 2000 - Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa, 4. uudistettu painos, PS-kustannus.
- Silius K. (2005) Sisällönanalyysi. http://matwww.ee.tut.fi/hmopetus/hmjatkosems04/liitteet/JOS_hypermedia_Silius150405.pdf , luettu 16.11.2017.
- THL (2013) Lasten päivähoito 2013 – kuntakyselyn osaraportti, https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116231/Tr16_14.pdf?sequence , luettu 22.11.2017.
- THL (2017) Terveys- ja hyvinvoinnin laitos, <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/varhaiskasvatuspalvelut> , luettu 09.03.2017.
- Viittala K. (2006), Lasten yhteinen varhaiskasvatus – Erityisestä moninaisuuteen. Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.
- Välimäki A-L. (2011), Varhaiskasvatusuunnitelman perusteet 2003/2005. Kirjasta Nurmi-laakso M. & Välimäki A-L. (2011), Lapsi ja kieli: kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa, Unigrafia Oy- Yliopistopaino, Helsinki.
- Whitehead M. (2009), Supporting language and literacy development in the early years, 2.painos, E-kirja, Open University Press.